

S. Paulus manibus Judæorum tradendum se à Præside intelligens, Neronem appellat. Navim conscendens Cesareæ, Myram Lyciæ appellit. Naufragium patitur ad Insulam Melitam Octobri exeunte. Romam pervenit mense Februarii, ubi usque ad a. 63. biennio nempè, subsistit. Onesimum ad fidem convertit & ad Philemonem scribit.

A. J. C. 61.

Epistola ad Philipenses & Colossenses. Epistola ad Hebræos. Prima ad Timotheum. Secunda ad Timotheum. Epistola ad Ephesios. SS. Petrus & Paulus Romæ martyrium consummant, anno duodecimo Neronis, Jesu Christi 66.

A. J. C. 63. 64. 65.

DISSERTATIO

DE EPIGRAPHE ARÆ ATHENIENSIS.

IGNOTO DEO Actum 17. 22.

Athenarum Urbem ingressus Apostolus, totamque Idololatricæ superstitionibus implicatam nactus, à lacrymis vix se continuit. Nulla non die ad Synagogas Judæorum, sive ad publicum Urbis forum se conferens, quâ disputationibus, quâ argumentis Judæos & Philosophos revincebat. Doctrinæ novitate commoti Philosophi illi, viro denunciarent, ut coram Areopago se sistens, doctrinæ suæ veritatem viris illis doctissimis approbarent. In medio igitur amplissimi cœtus ita peroravit Apostolus: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiones vos video. Præteriens enim videns simulacra vestra, inveni & Aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

Quod Ignotum hoc Numen; quid Ara; quis Inscriptionis sensus; qua occasione & quonam Authore apposita, disquirunt. S. Hieronymus in Epist. ad Tit. c. 1. quem duces sequuntur plures ex Interpretibus (a), suspicatur, totam Aræ hujus inscriptionem in hanc sententiam conceptam fuisse: DIIS ASIÆ ET EUROPE ET AFRICÆ. DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS. Maluisse autem Apostolum plurale in singulare transferre, quod populus illis monstraret, coli ab eis Numen quoddam incognitum.

Malunt alii, designari vetustissimum quoddam Altare Athenis dedicatum auctore Epimenide Philosopho, occasione pestis totâ Urbe grassantis. Consultum enim eâ de re Oraculum declaraverat, ad cohibendam luem expiari oportere atque lustrari Urbem [*]. Accitus eâ de causâ à Creta Epimenes clari nominis Philosophus vel Magus, qui 600 circiter annis ante Christum florebat, aditum Athenas se conferens, oves albas nigraque aliquas in superiore Urbis partem, ubi situs est Areopagus, deduxit. Hic solutus dimisit, mandatis onerans certos quosdam viros, ut errantes, palantesque sequerentur; & cum spontè suâ quiescerent, immolarent Deo loci vicinioris, sive Deo cui

maximè oporteret. His executioni mandatis, statim lues cessavit. Factum inde, ait Diogenes Laertius, ut nostrâ etiam ætate, (nempè diu jam secundo Ecclesiæ seculo incepto) in agro vicisque Atticæ erecta quædam Altaria occurrant, in memoriam hujus expiationis, Dei nullius nomine inscripta. Ferunt itaque, Altaribus hisce nullam peculiarem inscriptionem apponi consuevisse; vel si quam fortè addebant, hæc tantum Deum quemcumque præferebat, qui ejus morbi Author existeret, sive Deum, qualiscumque ille esset, cui eâ expiatione litaretur. Huc igitur spectasse Apostolus creditur [b].

Aram ignoti Dei deprehendisse sibi aliqui blandiuntur (c) in Pausania, Philostrato & Luciano. Namque Pausanias & Philostratus auctores sunt, coli Athenis Aras inscriptas: Diis ignotis (d); i. e. ait Grotius, plura erant hujus generis Altaria, quorum singulis addi poterat singularis epigraphe: Ignoto Deo. Et Lucianus, sive quis alius Author Dialogi Philopatris, jurat per Deum ignotum Athenarum. Addit insuper: Cum Athena venissemus, Deum ignotum nacti, cultu & gratiarum actionibus porrectis in Calum manibus venerati sumus.

Non abs re suspicaremur, Deum ignotum, de quo S. Paulus, eundem esse, qui apud Scriptores istos legitur. Scripturæ textum reddunt Syriacus & Arabicus: Deo occulto; Deo nempè, cujus nomen latet. Ad Aras à Dionysio Laertio memoratas quod spectat, cum nullam præferebant epigraphem, ut ab eodem Scriptore traditum est, aliè planè esse debuerant, ac Altaria illa ab Apostolo laudata. Si verò aliam habebant, quàm quæ ab eodem Apostolo traditur, Ignoto Deo, cur ad Deum ab Apostolo insinuatam Aræ illè referantur, nihil est. Ad hæc, Epimenidis Altaria in agro & in locis, ubi palantes oves quieverant, erecta credenda sunt; cum Aram, de qua modò, urbs ipsa Athenarum intra suum ambitum contineret. Aræ illæ dicatæ, juxta S. Hieronymum (e), Diis Asiæ, Europa, & Africa, Diis Ignotis & Peregrinis, inscriptionem habebant planè aliam, quàm quæ ab

b Grot. Voss. Beza hic. Brode. Miscell. l. 2. c. 2. Ca. saub. ad Laert. Selden. de Syn. ned. l. 3. c. 13. Hammond. alii. c Vide Grot. d Pausan. Attic. Philostr. l. 6. c. 2.

a Erasmi. Lud. de Dieu.

* Diog. Laert. l. 1. in Epimenide.

e Jeron. in. Epist. ad Tit. l. 12.

ab Apostolo refertur; ut proinde Altaria illa designare voluisse Paulum vix nosse, potuissent Areopagita. Paulò aliter hanc inscriptionem reddunt Oecumenius & Theophylactus: Diis Asia, Europa, & Africa, Deo Ignoto, & Peregrino, in singulari; quod magis ad Apostoli sensum accedit. Sed prior est inscriptio à S. Hieronymo tradita. Volebant eâ religione Athenienses suppleri iis, quæ fortè imprudentes in cultu singulorum Numinum omisissent. Quare Divinos simul honores rependebant Numinibus, per universas terrarum orbis regiones cultis, omnibus in unam Altaris & dedicationis religionem collatis. Quæ si ita fuissent, quomodo Apostolus verba ad Areopagitas faciens, venisse se nuntium jactare poterat illius Dei, cui usque adhuc divinos honores inscii rependissent? Non de uno agebatur Deo, sed de Numinibus, per universum omnibus.

Quid, rogo, Numen istud ignotum, cui Athenienses Aras dedicaverant? Numquid divini honores rependuntur ignoto? Nonne mysterium aliquod in eo silentio vel ignorantia Numinis latet? Suspicantur quidam ex Interpretibus (f), sub ejus inscriptionis ambagibus latere Deum Cæli universi Authorem. Non obscure id Apostolus ad Athenienses verbis insinuat. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic Cæli & Terra cum sit Dominus, non in manufactis Templis habitat. Moris erat apud Judæos, nullo peculiari nomine Deum suum designare; cum interim Paganis, & nomine, & origine, sexuum discretione, Imperio & nominibus distinguerent. Deum Hebræorum Dei Cæli nomine designabant alienigenæ (g), Dei ineffabilis, invisibilis (h), altissimi, æterni. Judæi pariter nomen ineffabile Jehovah sive pronuciare abstinabant, vel non sine magna reverentiæ significatione angustissimum illud nomen effabantur. Samaritani, quibus idem erat ac Judæis Deus, Antiocho Epiphani declararunt (i), erectum à Patribus suis in monte Garizim Templum ignoto & sine nomine Deo, cui ad eam usque ætatem thura & divinos honores impendissent; esse se tamen p̄ratos exinde, ut iussionibus illius obtemperarent, Græcum Jovem in eodem Templo dedicare. Deum Judæorum incertum appellat Lucanus Pharsal. lib. 2.

f Vide Sanct. Cornel. Lorin. Menoch. Ba. ron.

g Jon. 4. 9. Dan. 2. 18. & 5. 23. Judith 5. 9. h Dio Cass. Aræton, cai acidon. i Joseph. Antiquit. l. 12. c. 7. pag. 410.

... Et dedica Sacris. Incerti Judæa Dei.

k Vide Act. 17. 22. Joseph. l. 2. cont. Apion. Sophocles, alii apud Grot. in Act. 17. 22.

ipsum fuisse Jesum Christum. Athenienses enim, quæ tenebantur superstitione, post collectum ferè ex omnibus mundi Numinibus collegium, veriti ne sedulitatem atque diligentiam suam aliquod fugisset, cui cultus & honores pro merito impenderentur, huic, si fortè aliquod fuisset, Numini Aram excitarunt; hæc adjecta epigraphe: Ignoto Deo. S. Paulus, quem novi Numinis cultum in Urbem invedere tentantem, reum violatarum legum accusabant, ab ea se accusatione defendit, obtendens nihil se novi annunciare, quippe qui Deum prædicaret, cui ignorantes antea prosternebantur; Deum nempe Creatorem Cæli & terræ, ex quo salus in omnes homines provenisset. Huc sanè Paulus collimabat: numquid verò eadem sentiebant Athenienses?

Historia Scholastica, sublesta fidei, & apocryphis insertum opus, narrat S. Dionysium Areopagitam aliquot ante conversionem suam annis, cum literis vacaret in Ægypto, spectasse præter consuetas naturæ leges eclipsum solis & lunæ, quæ in obitu Jesu Christi contigit, atque id apud se reputasse, nimirum ignotum aliquem Deum dura tolerare; quare Athenas restitutum, ut ignoto illi Numini suus merneret cultus, in Urbis foro Aram hanc excitaverat, de qua Apostolus Paulus verba deinde in Areopago fecerit. Hæc, invitâ licet Minervâ ab Authore tradita, approbato & quidem frequenti non caret (l).

Nec magis moramur duas vel tres alias fabellas à Theophylacto & Oecumenio relatas. Cum Athenienses bellum aliquod susceperant, ingenti prælio victi, animis desponderant, cum subito quodam spectro monentur, sinistre hujus fortune in causa fuisse, quòd nullo ipsum honore apud illos coleretur; & cum nullum esset Numen, quod suis ludis in Urbe Athenarum careret, ipse unus tantum negligetur, Evannit illicò spectrum, ne nomine quidem suo indicato. Hæc Atheniensibus erigendi Templum ignoto Deo ratio succurrit.

Aliter rem narrat Oecumenius. Violento quodam morbi genere correpti Athenienses, morbido quodam calore aded torrebantur, ut ne tenuem quidem aliquem corporis amidum paterentur (m). Frustra Deos, quoscumque urbs Athenarum colebat, supplicationibus fatigabant. Cum vana omnia intelligerent, suspicati in tantum se venisse malorum ex indignatione Numinis cuiusdam, quod se neglectum ægrè ferret, Aram ignoto Deo excitarunt. Ejus altaris epocham alii constituunt tempore belli Persarum in Græcos. Eâ occasione Athenienses supplicatæ rogaturi, Philippum ad Lacedæmonios miserunt. Eunti obviam factus Deus Pan in monte Parthenio, atque acerbè de Atheniensibus exposulavit, quòd solus inter Numina ab illis negligetur; scirent autem, se siquidem debito apud illos honore non fraudaretur, ope illos suâ juventurum. Post devictos Persas, Ara huic Numini excitata est, cui inscriptionem hæc subiiciendam duxerunt: Ignoto Deo; metu scilicet ne alterius Dei, cujus imprudentes

l Vide Sanct. Hugonem, Salmonem.

m Fromondus conjicit eandem esse luem, de qua Thucydides hist. lib. 2.